

2. KONGREGACJA DS. BISKUPÓW

Z „Dyrektorium o pasterskich zadaniach biskupów *«Apostolorum successores»*” wydanego w języku polskim w wydawnictwie „Jedność” publikujemy rozdział VI dotyczący liturgii.

„MUNUS SANCTIFICANDI” BISKUPA DIECEZJALNEGO

„Polecam więc... by prośby, modlitwy, wspólne błagania, dziękczynienia odprawiane były za wszystkich ludzi... Albowiem jeden jest Bóg, jeden też pośrednik między Bogiem a ludźmi, człowiek, Chrystus Jezus... Chcę więc, by mężczyźni modlili się na każdym miejscu, podnosząc ręce czyste, bez gniewu i sporu” (1 Tm 2,1.5.8).

I. BISKUP KAPŁANEM WE WSPÓLNOCIE SPRAWUJĄCEJ KULT

143. Wypełnianie posługi uświęcania. Biskup winien uważać za swój obowiązek przede wszystkim odpowiedzialność za pełnienie kultu Bożego, a pozostałe zadania – nauczyciela i pasterza – jako zadania przyporządkowane do tej posługi. Posługa uświęcania, jakkolwiek ze swej natury jest ściśle złączona z posługą nauczania i rządzenia, wyróżnia się tym, że w sposób szczególny jest pełniona *in persona Christi*, czyli Najwyższego i Przedwiecznego Kapłana, stanowiąc szczyt i źródło życia chrześcijańskiego⁴¹⁵.

144. Biskup szafarzem tajemnic chrześcijańskich. Biskup, obdarzony pełnią kapłaństwa Chrystusa i będąc Jego narzędziem, udziela Bożej łaski innym członkom Kościoła, dlatego można stwierdzić, że – w pewnym sensie – życie duchowe wiernych ma swój początek w biskupie i od niego zależy. W związku z tym, biskup z całym staraniem niech troszczy się o to, by pielęgnować tak w sobie samym, jak i u wiernych, religijne odniesienie do Boga, a jako główny szafarz boskich tajemnic niech nieustannie stara się, poprzez sprawowanie sakramentów, aby jego trzoda wzrastała w łasce⁴¹⁶.

Biskup, powołany do wstawiania się u Boga za powierzony mu lud, niech nie zaniedbuje ofiarowania *Najświętszej Ofiary Mszy świętej* w intencji wiernych, zwłaszcza w niedzielę i święta nakazane, kiedy sprawowanie Mszy świętej w takiej intencji jest dla niego wyraźnie określonym obowiązkiem pasterskim⁴¹⁷.

W sprawowaniu świętych tajemnic, jak przystoi arcykapłanowi, który „dla ludzi bywa ustanawiany w sprawach odnoszących się do Boga” (*Hbr* 5,1), biskup będzie jawił się jako ktoś przeniknięty tą tajemnicą, którą zaczyna sprawować⁴¹⁸.

⁴¹⁵ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*, 21 i 26; Dekret *Christus Dominus*, 15; Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 10 i 41; Dekret *Presbyterorum ordinis*, 5; JAN PAWEŁ II, Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores gregis*, 32.

⁴¹⁶ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 41; JAN PAWEŁ II, Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores gregis*, 33.

⁴¹⁷ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 388.

⁴¹⁸ Por. JAN PAWEŁ II, Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores gregis*, 35 [w oryginale włoskim błędnie podano nr 37].

145. Zgromadzenia liturgiczne pod przewodnictwem biskupa⁴¹⁹. Biskup otoczony swoim ludem, w czym wyraża się jedność w miłości Ciała Mistycznego, powinien często przewodniczyć celebrazjom liturgicznym, a na ile to możliwe, zwłaszcza w święta nakazane lub w uroczystości, niech sprawuje liturgię w *kościelach katedralnym*⁴²⁰. Biskup niech także pamięta, że obrzędy sprawowane pod jego przewodnictwem mają być przykładem dla wszystkich innych⁴²¹.

Wskazane jest, aby biskup sprawował liturgię także w innych kościołach diecezji, wykorzystując do tego okoliczności, które wynikają z jego posługi pasterskiej: przede wszystkim *wizyty duszpasterskie, udzielanie sakramentu chrztu dorosłym oraz sakramentu bierzmowania*⁴²², jak też i inne okazje, kiedy ma miejsce duże lub kwalifikowane zgromadzenie wiernych czy podczas spotkań kapłańskich. W ten sposób umacnia się niezbędna komunia wszystkich członków Ludu Bożego z ich pasterzem, który jest głową modlącego się ludu.

Biskup będąc zwyczajnym szafarzem *sakramentu bierzmowania*, niech stara się, jeśli to możliwe, zawsze udzielać go osobiście⁴²³. W ten sposób zostaje wyraźniej ukazana duchowa skuteczność tego sakramentu, który ściślej łączy wiernych z Kościołem obecnym w osobie Następcy Apostołów i wzmacnia w nich zdolność świadczenia o Chrystusie⁴²⁴. Biskup winien czuwać nad tym, aby mający przyjąć sakrament bierzmowania byli właściwie przygotowani i udzielać go w sposób uroczysty w obecności wspólnoty chrześcijańskiej.

Biskup niech pełni posługę głowy, a jednocześnie służy wspólnoty wiernych, przede wszystkim podczas udzielania *sakramentu święceń* diakonatu i prezbiteratu. Przywilejem biskupa jest udzielanie go osobiście swoim kandydatom⁴²⁵, najlepiej w obecności licznej grupy wiernych, dla zbudowania ludu chrześcijańskiego – rodziny wzrastającej w poszanowaniu dla powołania kapłańskiego, a wybranym do tego stanu ofiarowały cenną pomoc modlitewną.

II. REGULACJE DOTYCZĄCE ŚWIĘTEJ LITURGII

146. Biskup moderatorem życia liturgicznego w diecezji. Jako szafarz odpowiedzialny za kult Boży w Kościele partykularnym, biskup powinien regulować, promować i strzec całe życie liturgiczne diecezji⁴²⁶.

⁴¹⁹ Co do przepisów, które należy zachować podczas celebracji pod przewodnictwem biskupa, por. *Caeremoniale Episcoporum*.

⁴²⁰ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 389; JAN PAWEŁ II, Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores gregis*, 34.

⁴²¹ Por. *Caeremoniale Episcoporum*, nr 12.

⁴²² Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 882 i 884 § 1.

⁴²³ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 882; JAN PAWEŁ II, Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores gregis*, 38.

⁴²⁴ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*, 26; *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 879; 884; *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 1313; KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW, *Rituale Romano, Ordo Confirmationis*, Praenotanda.

⁴²⁵ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1015 § 2.

⁴²⁶ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 22 i 26; Dekret *Christus Dominus*, 15; *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 835 § 1; JAN PAWEŁ II, Posynodalna adhortacja apostolska *Pastorem gregis*, 35.

Dlatego będzie czuwał nad tym, aby normy ustalone przez kompetentną władzę były *wiernie przestrzegane*, w szczególności zaś aby każdy, czy to duchowny, czy świecki, pełnił tylko tę funkcję, która mu przysługuje, a nie inną, bez wprowadzania jakichkolwiek zmian w obrzędach sakramentalnych lub sprawowaniu liturgii, które odzwierciedlałyby osobistą wrażliwość czy preferencje⁴²⁷.

Do biskupa należy *wydawanie koniecznych norm* dotyczących liturgii, które obowiązują wszystkich w diecezji⁴²⁸, zawsze jednak z zachowaniem tego, co ustalił prawodawca wyższy. Takie normy mogą, między innymi, dotyczyć:

- udziału wiernych świeckich w liturgii⁴²⁹;
- wystawienia Najświętszego Sakramentu przez wiernych świeckich, kiedy liczba świętych szafarzy okaże się niewystarczającą⁴³⁰;
- procesji⁴³¹;
- odpowiadania niedzielnej liturgii Słowa, gdy brakuje kapłana lub istnieje inna poważna przyczyna uniemożliwiająca uczestniczenie w Eucharystii⁴³²;
- zezwolenia kapłanom na binację dla słusznej przyczyny, a gdy tego domaga się konieczność duszpasterska, także na trynację w niedzielę i święta nakazane⁴³³;
- odpustów – biskup ma prawo udzielania wiernym częściowego odpustu⁴³⁴.

Biskup będzie umiał korzystać ze współdziałania odpowiednich diecezjalnych urzędów lub komisji do spraw liturgii, muzyki, sztuki sakralnej itp., które winny stanowić cenną pomoc w rozwijaniu kultu Bożego, pielęgnowaniu formacji liturgicznej wiernych oraz wzbudzaniu u duszpasterzy szczególnego zainteresowania dla tego wszystkiego, co dotyczy sprawowania Bożych tajemnic⁴³⁵.

147. Godność kultu Bożego. Ponieważ liturgia stanowi wspólnotowy i publiczny kult Kościoła – Mistycznego Ciała Chrystusa, które składa się z głowy i członków – biskup będzie czuwał nad tym, aby była sprawowana z należytą *godnością i порядkiem*. Będzie więc musiał zabiegać o godny wygląd ornamentów i przedmiotów liturgicznych, o to by wyświęceni szafarze, akolici i lektorzy zachowywali się z należytą godnością oraz aby wierni uczestniczyli w liturgii „w pełni, świadomie i czynnie”⁴³⁶, zaś całe zgromadzenie pełniło funkcję liturgiczną⁴³⁷.

⁴²⁷ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 28; *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 838; *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 1125.

⁴²⁸ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 838 §§ 1 i 4; 841.

⁴²⁹ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 230 §§ 2-3. Odnosnie do posługi kobiet przy ołtarzu, biskup będzie uwzględniał ustalenia Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych z 11 VII 1992 łącznie z Notą annessa Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów.

⁴³⁰ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 943.

⁴³¹ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 944 § 2.

⁴³² Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1248 § 2.

⁴³³ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 905 § 2.

⁴³⁴ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 995; PAWEŁ VI, Konstytucja apostolska *Indulgentiarum Doctrina*; PENITENCJARIA APOSTOLSKA, *Enchiridion indulgentiarum*.

⁴³⁵ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 45-46.

⁴³⁶ SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 14.

⁴³⁷ Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 1144.

Muzyka sakralna zajmuje bardzo ważne miejsce w sprawowaniu kultu, ponieważ ma uwydatniać celebrację i wzbudzać u wiernych głębokie współbrzmienie ze sprawowanymi obrzędami. Powinna więc zawsze być ściśle złączona z modlitwą liturgiczną, wyróżniać się wyjątkowym pięknem oraz uwzględniać potrzebę harmonijnego włączania się zgromadzenia w przewidzianych przez rubryki momentach celebracji⁴³⁸.

148. *Adaptacje w zakresie liturgii*⁴³⁹. Biskupom należącym do Konferencji Episkopatu przysługuje prawo adaptacji ksiąg liturgicznych do charakteru i tradycji ludu oraz do szczególnych potrzeb duszpasterskich, zawsze jednak w granicach określonych przez same księgi liturgiczne⁴⁴⁰. W tym koniecznym, lecz niezwykle delikatnym zadaniu, biskup weźmie pod uwagę, że *inkulturacja* pociąga za sobą przemianę autentycznych wartości obecnych w różnych kulturach poprzez ich integrację z chrześcijaństwem, ale także przyczynia się do oczyszczenia tych elementów kulturowych, które okazałyby się nie do pogodzenia z wiarą katolicką, tak aby różnorodność nie przyniosła szkody jedności w tej samej wierze i w tych samych znakach sakramentalnych⁴⁴¹.

149. *Uświęcenie niedzieli*. Niedziela jest w pełnym tego słowa znaczeniu dniem liturgicznym. W tym dniu wierni gromadzą się, „aby słuchając Słowa Bożego i uczestnicząc w Eucharystii, wspominać mękę, zmartwychwstanie i uwielbienie Pana Jezusa oraz składać dziękczynienie Bogu”⁴⁴². Dlatego biskup winien zabiegać o to, aby wierni święcili niedzielę i obchodzili ją jako rzeczywisty „dzień Pański” poprzez uczestniczenie w Najświętszej Ofierze Mszy świętej, spełnianie uczynków miłości oraz niezbędny odpoczynek od pracy⁴⁴³. Niedzielną Msza święta winna być starannie przygotowana, ponieważ dla wielu zachowanie i ożywienie wiary łączy się ściśle z uczestnictwem w tych obrzędach eucharystycznych. Pod względem organizacyjnym należałoby przestrzegać kilku konkretnych wskazań:

- *godziny Mszy świętych* niedzielnych w różnych kościołach na tym samym terenie powinny być stosownie ustalone oraz powszechnie znane, aby wiernym ułatwić w nich udział, jednakże bez niepotrzebnego mnożenia celebracji;
- tam gdzie to jest możliwe, należy zorganizować kult Boży dla tych, którzy *wyjeżdżają poza miasto* na wypoczynek lub są zmuszeni podjąć *pracę zawodową*: odprawiając Mszę świętą w sobotę wieczorem lub wcześniej rano w dogodnych miejscach, na przykład w pobliżu stacji kolejowych, lotnisk, centrów handlowych lub innych miejsc, gdzie pracuje się w niedzielę;
- zwłaszcza w dużych miastach należy zadbać o posługę religijną *dla obcokrajowców*, stwarzając im możliwość uczestniczenia we Mszy świętej odprawianej w ich

⁴³⁸ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 112-121; *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 1157.

⁴³⁹ Na temat podstaw inkulturacji w liturgii, por. KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW, Instrukcja *Varietates legitimae*.

⁴⁴⁰ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 838 § 3.

⁴⁴¹ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 37-40; JAN PAWEŁ II, Encyklika *Redemptoris missio*, 52-54.

⁴⁴² SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 106; Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 1167; JAN PAWEŁ II, Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores gregis*, 36.

⁴⁴³ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 102 i 106; *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1247.

języku lub po łacinie. Godziny takiej Mszy świętej powinny być ogłoszone także na drzwiach kościoła i, na ile to możliwe, również na dworcach kolejowych, w hotelach lub innych miejscach przez obcokrajowców odwiedzanych⁴⁴⁴.

150. Wspólnotowy charakter liturgii. Każda czynność liturgiczna jest obrzędem sprawowanym przez Kościół i zawsze ma charakter publiczny, nawet jeśli odbywa się bez udziału wiernych. Jednakże dla zachowania natury każdego obrzędu należy sprawować go raczej wspólnotowo niż indywidualnie⁴⁴⁵.

Zgodnie ze wspólnotowym wymiarem liturgii należy zachować kilka praktycznych wskazań:

- niedzielne Msze święte w parafiach powinny być *dostępne dla wszystkich*, unikać należy szczególnej liturgii dla określonych grup wiernych;
- należy postarać się o to, by *sakramentu chrztu* udzielać na ogół w niedziele, podczas odpowiednich celebracji w obecności wspólnoty. W niektórych przypadkach właściwe będzie, aby sakrament chrztu był udzielany podczas celebracji Eucharystii, należy też uczynić wszystko, aby był on udzielany podczas Wigilii Paschalnej;
- *sakramentu bierzmowania* powinno się udzielać na ogół w niedzielę, w obecności wspólnoty zgromadzonej na Eucharystii⁴⁴⁶;
- podczas celebrowania sakramentów i sakramentaliów nie należy okazywać *żadnych szczególnych względów osobom*⁴⁴⁷ prywatnym lub stanowiskom, poza honorami należnymi władzom świeckim stosownie do przepisów liturgicznych;
- w przypadkach szczególnych, kiedy konieczność duszpasterska tego wymaga, Msza święta może być sprawowana poza miejscem świętym⁴⁴⁸. Biskup powinien zdecydowanie interweniować w przypadku, kiedy dowiaduje się o takich nadużyciach, jak na przykład nieprzestrzeganie norm prawa, celebrowanie w miejscach niegodnych lub też powstawanie grup mających charakter ekskluzywny i uprzywilejowany;
- jako że sprawowanie Liturgii Godzin jest prawdziwą „liturgią”, biskup niech zachęca duszpasterzy, aby zapraszali wiernych do wspólnego odmawiania w kościele niektórych jej części, na przykład jutrzni lub nieszporów, z towarzyszącą temu, jeśli to konieczne, odpowiednią katechezą⁴⁴⁹.

151. Sprawowanie sakramentów i sakramentaliów. Biskup, zgodnie z normami ustalonymi przez kompetentną władzę w Kościele, powinien określać zasady udzielania sakramentów i troszczyć się o to, aby wszyscy wierni mieli do nich wystarczający dostęp⁴⁵⁰. Biskup niech szczególnie zaangażuje się w pouczanie wiernych, aby rozumieli znaczenie każdego sakramentu i „przeżywali go” w całym jego bogactwie osobistym i wspólnotowym. Niech też czuwa nad tym, aby szafarze sprawowali sakra-

⁴⁴⁴ Por. ŚW. KONGREGACJA OBRZĘDÓW, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 19.

⁴⁴⁵ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 26-27.

⁴⁴⁶ JAN PAWEŁ II, Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores gregis*, 38.

⁴⁴⁷ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 32.

⁴⁴⁸ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 932 § 1.

⁴⁴⁹ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 99-100.

⁴⁵⁰ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*, 26 [w oryginale włoskim błędnie podano nr 37].

menty i sakramentalia z najwyższym poszanowaniem i sumiennością, w zgodzie z rubrykami zaaprobowanymi przez Stolicę Apostolską, a zwłaszcza aby:

- *chrzest dzieci* nie był udzielany zbyt późno i by towarzyszyła temu odpowiednia katecheza dla rodziców i chrzestnych⁴⁵¹;
- *sakrament bierzmowania* był udzielany wiernym do wieku ustalonego przez prawo ogólne lub Konferencję Episkopatu⁴⁵²;
- sakramentu pokuty udzielali wyłącznie kapłani, którzy, oprócz odpowiedniego przygotowania teologicznego i duszpasterskiego, w materii doktryny moralnej całkowicie zgadzają się z nauką Magisterium Kościoła. W parafiach, sanktuariach oraz innych świętych miejscach, gdzie otacza się wiernych troską duchową, powinno się ułatwiać im dostęp do spowiedzi, wyznaczając na nią odpowiedni czas (przede wszystkim przed Mszą świętą, ale także podczas niej), w ten sposób wychodząc naprzeciw ich potrzebom; należy przy tym bezwzględnie przestrzegać norm, zatwierdzonych w Motu proprio „*Misericordia Dei*”, dotyczących *absolucji wielu penitentów jednocześnie*, gdzie jest mowa o wyjątkowych sytuacjach, w których można uciekać się do takiej formy rozgrzeszenia⁴⁵³;
- do sprawowania *Eucharystii* stosowano substancję ważną i dozwoloną;
- *Pierwsza Komunia święta* dzieci była udzielana dopiero wówczas, gdy dojdą one do używania rozumu i zawsze była poprzedzona pierwszą spowiedzią sakramentalną⁴⁵⁴;
- *sakrament małżeństwa* był sprawowany po uprzednim właściwym przygotowaniu narzeczonych, także osobistym, tak aby, na ile to możliwe, unikać sprawowania sakramentu małżeństwa nieważnie – z powodu niezdolności czy braku autentycznej woli małżonków do zawarcia małżeństwa – oraz aby młodzi małżonkowie byli wspomagani w owocnym przeżywaniu ich związku sakramentalnego, a ceremonia ślubna była sprawowana z pełnym poszanowaniem dla jej religijnego charakteru⁴⁵⁵;
- *sakramentalia* (głównie błogosławieństwa) były udzielane zgodnie z właściwymi im rytami⁴⁵⁶, a wierni prawidłowo je rozumieli i odnosili się do nich z należnym szacunkiem, bez popadania w przesady.

III. PRAKTYKOWANIE POBOŻNOŚCI

152. Znaczenie pobożności ludowej. Pobożność ludowa stanowi prawdziwy skarb duchowości w życiu wspólnoty chrześcijańskiej. Dzięki niej wierni są prowadzeni do osobistego spotkania z Chrystusem, do komunii z Najświętszą Maryją Panną i ze świętymi, w szczególności poprzez słuchanie Słowa Bożego, uczestnictwo w życiu sakramentalnym oraz świadectwo miłości i modlitwy⁴⁵⁷. Jezus Chrystus nalegał, aby

⁴⁵¹ Por. KONGREGACJA NAUKI WIARY, Instrukcja *Pastoralis actio*.

⁴⁵² Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 891.

⁴⁵³ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 961-962; 978 § 2; 986 § 1; JAN PAWEŁ II, Motu proprio *Misericordia Dei*, 2; 4, 2a; Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores gregis*, 39.

⁴⁵⁴ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 914.

⁴⁵⁵ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1063; JAN PAWEŁ II, Posynodalna adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 66.

⁴⁵⁶ Por. KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW, *Rituale Romano, Ordo Benedictionum*, 3 V 1984. Odnośnie do egzorcyzmów, por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1172 i KONGREGACJA NAUKI WIARY, List *Inde ab aliquot annis*.

⁴⁵⁷ Por. JAN PAWEŁ II, Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores gregis*, 40.

zawsze się modlić i nie ustawać (por. Łk 18,1); postęp w życiu duchowym zależy rzeczywiście od modlitwy. To w modlitwie przepojonej wiarą znajduje się klucz do podejmowania problemów oraz trudów osobistych i społecznych. „Modlitwa uwewnętrznia i przyswaja liturgię podczas i po jej celebracji. Nawet jeśli modlitwa jest przeżywana «w ukryciu» (Mt 6,6), jest zawsze modlitwą Kościoła i komunią z Trójcą Świętą»⁴⁵⁸.

153. Regulowanie form pobożności ludowej. Dla rozwijania pobożności całego Ludu Bożego biskup niech gorąco zachęca i popiera kult Boży. Tak samo winien popierać formy kultu i pobożności kierowane do Dziewicy Maryi i innych Świętych oraz tak je regulować, aby harmonizowały ze świętą liturgią, z której czerpią inspirację i do której zmierzają. „Jest bowiem zadaniem biskupów, z pomocą ich bezpośrednich współpracowników, a zwłaszcza rektorów sanktuariów, ustalić zasady i podać praktyczne wskazówki, uwzględniając lokalne tradycje i szczególne formy pobożności ludowej»⁴⁵⁹. Biskup w sposób szczególny:

a) z największą troską winien ułatwiać adorację – także w godzinach poza Mszą świętą – Chrystusa Pana rzeczywiście obecnego w *Eucharystii*. Aby ułatwić wiernym pielęgnowanie ich pobożności, biskup winien zadbać o to, aby – w zależności od lokalnego zwyczaju i możliwości – kościoły były otwarte, z zachowaniem jednak środków bezpieczeństwa. Biskup niech postara się też o to, aby w parafiach jego diecezji corocznie odbywały się adoracje eucharystyczne, jak choćby tak zwane „nabożeństwa czterdziestogodzinne”, oraz aby uroczystość Bożego Ciała była obchodzona szczególnie uroczyście. Okresowo będzie inicjować Diecezjalny Kongres Eucharystyczny, który jest sprzyjającą okazją dla publicznego kultu Najświętszego Sakramentu oraz przypomnienia wiernym doktryny i centralnego miejsca Eucharystii w życiu chrześcijanina i Kościoła.

b) niech popiera różne wyrazy pobożności zakorzenione w ludzie chrześcijańskim, oczyszczając je, jeśli trzeba, z tego, co ewentualnie nosi znamię przesady i nie do końca jest zgodne z prawdą czy sensem katolicyzmu; niech też jednocześnie pozostawi możliwość roztropnego przyjmowania nowych form pobożności. Wyjątkową formą pobożności, którą należy szczególnie pielęgnować, jest kult *Najświętszego Serca Jezusa oraz nabożeństwo do Maryi*.

c) winien też zbadać *modlitwy i pieśni*, które mają być wydane, udzielając odpowiedniego zezwolenia⁴⁶⁰. Niech czuwa nad ich biblijnym i liturgicznym charakterem oraz nad poprawnością doktrynalną tak, by teksty te były dla wiernych swoistą katechezą i źródłem głębszej pobożności. Biskup zwróci też uwagę, by nie wprowadzano takich modlitw lub kompozycji muzycznych, które nie odpowiadają autentycznej inspiracji chrześcijańskiej lub noszą znamię świeckości. Jeśli chodzi o przekłady mo-

⁴⁵⁸ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 2655.

⁴⁵⁹ KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW, *Direttorio su Pietà popolare e Liturgia*, 288; por. JAN PAWEŁ II, Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores gregis*, 40.

⁴⁶⁰ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 826 § 3; KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW, *Instrukcja Liturgiam authenticam*, 108.

dlitw na własny język oraz o dostosowanie starodawnych modlitw, dobrze jest zwrócić się o radę do duszpasterzy, teologów i literatów.

d) zatroszczy się, aby sanktuaria, z których duża część jest poświęcona Matce Bożej, skutecznie służyły duchowemu życiu diecezji. Dlatego będzie czuwał nad tym, aby celebracje liturgiczne i głoszenie Słowa odbywały się z należyłą godnością oraz postara się o to, by usunąć z pobliża wszystko, co może stanowić przeszkodę dla pobożności wiernych lub sugerować przede wszystkim korzyść materialną.

e) z racji przypadających w kalendarzu powszechnym czy diecezjalnym obchodów lub świąt o charakterze lokalnym, przewidzianych przez odpowiednie normy a szczególnie pielęgowanych (np. święto patronalne, święta Maryi Dziewicy, Bożego Narodzenia, Wielkanocy, itd.), niech chętnie zaakceptuje *manifestacje o charakterze ludowym, przejawy świętowania będące często wyrazem starej tradycji*, lecz niech zadba o to, aby wierni umieli je obchodzić z radością, która wypływa z tajemnic chrześcijańskich i niech włącza w nie – jeśli trzeba – elementy katechezy i znaki prawdziwej pobożności.

154. Krzewienie niektórych praktyk pobożności. Należy strzec zazdrośnie, jako cennego dziedzictwa duchowego, niektórych pobożnych praktyk duchowych, których pasterze Kościoła nigdy nie przedstawiali zalecać:

- wśród nich, jako pierwszy, znajduje się *Różaniec święty*, który będąc jakby streszczeniem Ewangelii, jest głęboko chrześcijańską formą pobożności⁴⁶¹ i pozwala kontemplować oczami Maryi Dziewicy tajemnice życia Jezusa Chrystusa;
- godne podtrzymywania i rozwijania jest rozważanie męki Pańskiej lub *Drogi Krzyżowej* oraz odmawianie modlitwy *Anioł Pański*, która przerywa zwyczajne zajęcia chrześcijanina krótkim rozważaniem Wcielenia Słowa;
- warto zachęcać także do celebrowania różnych *nowenn*, zwłaszcza tych, które poprzedzają uroczystości liturgiczne (np. Zesłanie Ducha Świętego, Boże Narodzenie, itd.) oraz *wigilii* wielkich uroczystości.

Wrażliwość religijna ludu chrześcijańskiego w ciągu wieków wzbudziła także *wiele innych form pobożności*, które wzbogaciły życie sakramentalne Kościoła, jak na przykład: czczenie relikwii, procesje, noszenie szkaplerzy i medalików oraz wiele innych, które są wyrazem prawdziwej i głęboko zakorzenionej inkulturacji wiary chrześcijańskiej. Gorliwość o wzrost życia duchowego wiernych niech prowadzi do promowania i rozszerzania takich praktyk pobożności – zwłaszcza jeśli inspirują się Pismem Świętym i liturgią – które zrodziły się w sercach Świętych lub są poświadczone przez starożytną tradycję wiary i pobożności⁴⁶². Gdyby okazało się, że należy zmodyfikować i dostosować teksty, to w zależności od obszaru, na którym się rozpowszechniły, biskup nie zaniedba zasięgnięcia rady u pasterzy innych, zainteresowanych diecezji.

IV. KOŚCIOŁY I INNE MIEJSCA ŚWIĘTE

155. Sakralne przeznaczenie kościołów. Kościoły, w których sprawuje się i przechowuje Najświętszą Eucharystię, nie są zwykłymi miejscami gromadzenia się wiernych, lecz mieszkaniem Boga i symbolem Kościoła, który tam się spotyka. Jako że są to

⁴⁶¹ Por. JAN PAWEŁ II, List apostolski *Rosarium Virginis Mariae*.

⁴⁶² Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 1674.

miejsca stale przeznaczone do sprawowania kultu Bożego, biskup powinien osobiście celebrować *ryt ich dedykacji*, czy też postarać się, aby uczynił to inny biskup albo, w wyjątkowych wypadkach, kapłan⁴⁶³.

Odnosnie do używania miejsc świętych, „dopuszcza się tylko to, co służy sprawowaniu i szerzeniu kultu, pobożności i religii, a zabrania się tego, co jest obce świętości miejsca. Ordynariusz miejscowy może przejściowo zezwolić na użycie go do *innych celów*, jednakże nie przeciwnych świętości miejsca”⁴⁶⁴.

W szczególności, w odniesieniu do *koncertów* należy czuwać, aby wykonywano tylko muzykę o charakterze sakralnym – to znaczy skomponowaną jako akompaniament liturgii albo przynajmniej inspirowaną religią chrześcijańską. Ponadto takie koncerty powinny być dobrze zaplanowane i wykonane w wyraźnie określonym celu, to znaczy dla rozwijania pobożności i religijnych uczuć wiernych, a nigdy ze szkodą dla najważniejszego wymiaru duszpasterskiego, któremu winno służyć dane miejsce⁴⁶⁵. Zawsze tego typu inicjatywy powinny być roztropnie rozważone i ograniczone do rzadkich przypadków.

156. Kościół katedralny. Pośród wszystkich świątyń diecezji najważniejsza ranga przysługuje *kościółowi katedralnemu*, który jest znakiem jedności Kościoła partykularnego. Jest on miejscem, gdzie realizuje się najbardziej doniosły moment życia diecezji oraz najbardziej niezwykły i święty akt *munus sanctificandi* biskupa, będący zarazem, jak liturgia której biskup przewodniczy, uświęcaniem osób, kultem i oddawaniem chwały Bogu. Katedra jest także znakiem nauczania i władzy pasterza diecezji. Biskup powinien zadbać, aby celebracje liturgiczne w katedrze miały godny charakter, odbywały się w poszanowaniu dla rubryk i z gorliwym zaangażowaniem wiernych, co przystoi temu kościołowi, który jest matką kościołów diecezji⁴⁶⁶, do czego niech biskup zachęca Kapitułę kanoników.

157. Normy i wskazania dotyczące budowy i restauracji kościołów. Architektura i wystrój kościołów powinny być „czyste, pomyślane tak, by umożliwiać modlitwę i sprawowanie uroczystości sakralnych” i odznaczać się, bardziej szlachetnością form niż luksusem, tak by symbolicznie ukazywały rzeczywistość pozaziemską.

Odnosnie do umiejscowienia *tabernakulum*, *ołtarza* i *innych elementów* (prezbiterium, tron, ambona itd.) oraz materiału, z jakiego może być wykonany ołtarz należy przestrzegać odpowiednich przepisów liturgicznych jak i prawa kanonicznego⁴⁶⁷.

Biskup zatroszczy się szczególnie o to, aby kaplica Najświętszego Sakramentu lub tabernakulum, które powinny mieć jak najbardziej godny wygląd, znajdowały się w takim miejscu, aby były natychmiast widoczne. Sumiennie należy także przestrzegać

⁴⁶³ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1206; KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW, *Rituale Romano*, *Ordo dedicationis ecclesiae et altaris*.

⁴⁶⁴ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1210.

⁴⁶⁵ Por. KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW, List okólny *Concerti nelle chiese*.

⁴⁶⁶ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 41; *Caeremoniale Episcoporum*, 42-54; JAN PAWEŁ II, Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores gregis*, 34.

⁴⁶⁷ Por. *Mszal Rzymski*, *Institutio generalis*, 288-294; 295; 296-308; 309; 310; 314-317; *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1236.

norm dotyczących miejsc udzielania chrztu i sprawowania sakramentu pokuty⁴⁶⁸. W szczególności „odnośnie do miejsca celebracji sakramentu i konfesjonału, należy mieć na uwadze, że normy co do konfesjonału winny być ustanowione przez poszczególne Konferencje Episkopatu. Zagwarantują one, że konfesjonał będzie umieszczony «w miejscu widocznym» oraz że będzie «zaopatrzony w kratę», tak aby mogli z niego swobodnie korzystać pragnący tego wierni i sami spowiednicy”⁴⁶⁹.

Przy budowie czy restaurowaniu kościoła należy pogodzić wymogi pobożności, artystycznego piękna i funkcjonalności oraz względy doktrynalne. Troszcząc się zawsze o priorytet miłości oraz biorąc pod uwagę sytuację ekonomiczno-społeczną wspólnoty chrześcijańskiej i realne możliwości ekonomiczne diecezji, należy zadbać, aby użyte materiały były *dobrej jakości*; takie postępowanie, oprócz przyczynienia się do zachowania należytej godności obiektu, jest sposobem praktykowania cnoty ubóstwa, bo tylko wówczas można zagwarantować zachowanie tych dzieł w czasie. Od samego początku należy też wydać określone rozporządzenia dotyczące *ochrony* dóbr sakralnych oraz ich odpowiedniej *konserwacji* i *przechowywania*⁴⁷⁰. Wszystkie te normy wskazują, że biskup powinien zawsze konsultować się z ekspertami, tak by przestrzegać zasad dotyczących liturgii, sztuki sakralnej i prawa cywilnego własnego kraju oprócz wymagań o charakterze technicznym.

158. Święte wizerunki i obrazy. Praktyka umieszczania w kościołach świętych obrazów i artystycznego przedstawiania tajemnic chrześcijańskich powinna być trwale zachowywana, ponieważ stanowi niezastąpioną pomoc w katechizacji wiernych i w rozwijaniu ich pobożności. W tym celu:

- w kościołach obrazy mają być umieszczane w umiarkowanej liczbie i z *zachowaniem właściwego porządku*, aby nie dawały okazji do niewłaściwej pobożności;
- należy unikać *rzucających się w oczy innowacji*, nawet jeśli miałyby jakąś wartość artystyczną czy wzbudzały podziw, zamiast podbudowywać pobożność wiernych⁴⁷¹.

⁴⁶⁸ Por. Kodeks Prawa Kanonicznego, kan. 858 i 964.

⁴⁶⁹ JAN PAWEŁ II, Motu proprio *Misericordia Dei*, 9; PAPIESKA RADA DS. TEKSTÓW PRAWNYCH, *Interpretazione autentica* z 7 lipca 1998.

⁴⁷⁰ Por. Kodeks Prawa Kanonicznego, kan. 1220 § 2.

⁴⁷¹ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 122-124; Kodeks Prawa Kanonicznego, kan. 1188 i 1220 § 1; JAN PAWEŁ II, List apostolski *Duodecimum Saeculum*, rozdz. IV; *Mszal Rzymski, Institutio generalis*, 318.